

Nationaldenkmal der zivilen und militärischen Deportation

Sonntag, den 5. Oktober 1975. Tag der Einweihung vorbenannten Denkmals. Das ist ein memorables Datum in den Annalen der Zwangsrekrutierten. Viele Jahre vorher hatten wir uns mit dem Gedanken getragen, ganz besonders aber die Kameraden der hauptstädtischen Sektion, ein Denkmal an dem Ort zu errichten, wo einst der furchtbare Leidensweg der Zwangsrekrutierten und der Umgesiedelten begann. Und zwar geschah das auf Bahnhof Hollerich.

Wenngleich die Initiative von den Kameraden der Hauptstadt ausging, so fanden sie doch begeisterte Mitarbeiter in der «Entente des Sociétés de Hollerich». Nachträglich darf ohne Uebertreibung behauptet werden: Noch nie wurde ein Projekt solcher Größenordnung und Bedeutung so prompt ausgeführt. Soviel Dynamik läßt einen beinahe nicht mehr aus dem Staunen herauskommen.

Um halb vier Uhr hatte sich eine ansehnliche Menschenmenge in der rue d'Alsace versammelt. Zwangsrekrutierte, Deportierte und Mitglieder der Hollericher Vereine hatten dem Appell des Organisationskomitees Folge geleistet. Und es war schon ein eindrucksvoller Festzug der sich Richtung Rue de Sedan in Bewegung setzte. Hier wurde kurz Halt gemacht, um ein neues Straßenschild zu enthüllen.

Ein Vorschlag der Kameraden der hauptstädtischen Sektion hatte bei der Stadtverwaltung ein offenes Ohr gefunden. So wurde denn die rue de Sedan, der «Prenzewé», wie ihn die Alteingesessenen nennen, in «rue de la Déportation» umbenannt. Die Enthüllung des neuen Straßenschildes nahmen die Herren Paul Simonis, Präsident der «Association des Parents des Déportés Militaires Luxembourgeois», und Nicolas Rob, Vertreter der Umgesiedelten aus Hollerich vor. Anschließend legten seitens des

Organisationskomitees René Frascht und Paul Kellen ein Blumengebinde davor nieder.

Nach dieser kurzen Zeremonie begab sich der Festzug zum Hollericher Bahnhof. Hier hatte sich ebenfalls die Musikgesellschaft «Fanfare de Neudorf-Weimershof» eingefunden, sowie eine ansehnliche Zuschauermenge.

Als Auftakt zu der Enthüllungs- resp. Einweihungszeremonie spielte die Neudorf-Weimershofer Fanfare unter der Direktion von Herrn Marcel Wagner den «Chant de départ». Dann ergriff René Frasch, Präsident des Organisationsvorstandes, das Wort und führte folgendes aus :

«Am Numm vum Organisationscomité hun ech d'E'er iéech allegurten hërzlech ze begrëissen. Ech soen iéech Merci fir är Präsenz, déi ouni Zweifel d'Inauguration vum Monument de la Déportation net nemmen verschéinert, mais och ären Interessi un deser gudder Saach bewëist.

Merci virun allem all dénen, déi derzou bäigedroen hun, dese Mémorial an knapp zwé Méint régelrecht aus dem Buëdem ze stampfen. An deser kurzer Zäit wor et méiglech dest schéint Monument ze entwerfen an ze réalisieren, wann och net grad ganz ze finanzieren. Daat wor iewer nemmen ze maachen, well

- D'Eisebunnsdirektioun esou gentil wor, ons d'Plaatz gratis zur Verfügung ze stellen;
- déi geschriwen an déi geschwate Press, mais och d'Televisioun onse Plang mat dém néidege Geschéck an Nodrock am ganze Land verbrët hun;
- d'Donateurs aus allen Ecken an Ennen aus dem Grand-Duché ons déi finanziell Mëttelen an d'Hand gin hun, fir mat der Constructioun unzefänken;
- déi ganz bekannt an kompetent Firma Marcel Gelhausen aus Céisseng jo gesot hat, d'Exécutioun vun den Arbechten an esou kuurzer Zäit auszeféieren;
- d'Gemëng Letzebuurg et iwerholl hat, fir d'Grënganlagen an fir den Entretien ze suërgen.

E ganz spéziellen Merci géht un onsen oniwertrefflechen Artist Lé Tanson, dém seng Renommée net méi gemaach brauch ze gin, an dén fir dest Konschtwierk verantwortlech zéchent, an zwar gratis.

Ganz spéziell Merci soen ech onsem «délégué à la presse», dem Här Norbert Etringer, dén als Lokalhistoriker all Mënsch bekannt ass. Et ass hién, dén den Historique vun der Hollerecher Gare geschriwen huet. An dann, last not least, soen ech der Entente vun den Hollerecher Vereiner e spézielle Merci. Vun Ufank un haate sie ons ganz spon-

tan hir Höllef zougesot. Hir Delegéiert, d'Hären Paul Kellen, Paul Delagardelle an Fernand Eyschen, hun eng onschätzbar Arbecht geléscht. Selbstverständlech soën ech och all menge Kollégen aus dem Comité d'organisation villmols Merci. Hinnen wor këng Stonn ze fréi oder ze spéit, ké Wé ze schwierig oder ze laang, fir mat grousem Idéalismus dese Monument National de la Déportation ze réaliséieren.

Ech hun elo grad gesot «Monument National». Firwaat dese «Mémorial» onbedengt en nationale Charakter huet, dorop kommen ech nach z'reck.

Waat elo des Zérémonie ubelaangt, kommen ech net derlanscht, e puur batter a sauer Bemierkungen ze maachen.

Mir hun vill Autoritéiten op des Inauguration geruff. Et sin der awer net vill kom. Besonnesch déi Hären aus der Regierung féhlen. Si hun v'läicht gefaart, si missten sech drécken fir op d'Foto ze kommen? Et schéingt, et ass erem wéi virun 33 Joër, wéi hei vun deser Plaz déi vill Letzeburger Jongen an patriotesch Familjen den ongléckleche Wé ungetrueden hun, siéw et fir an déi verhaassten, preisesch Uniform oder siéw et fir an den Exil. Fir vill, all ze vill vun hinnen war et en «départ» ouni «retour». Och démols stongen si eléng, hei op deser Gare.

Wéi dem och ass, mir sin duëfir awer frouh déi Hären Ministeren, Staatssekretären an Deputéierten an onser Mött ze hun. Si können secher sin, dat mir daat jiddefalls «à sa juste valeur» ze appréciiéieren wëssen.

Waat awer nach vill méi traureg ass, daat ass, dat no 33 Joër et nach emmer eng Minoritéit vun Patrioten gët, déi et net könne loossen, ganz klénglech Rankünnen op dem Forum vun der Oeffentlechekët auszedroën. A siéf et nemmen, dat si mat hirer ganzer Kraaft versicht hun, d'Realisatioun vun desem Monument ze sabotéieren. Hir Wullarbecht ass esou grouss, dat — esou schéingt et wéinegstens — d'Regierung schons vun desem béise Virus befall ass.

Et ass mir eng besonnesch Fréd, déne villen opriichtegen Resistenzler an Déportéierten, déi hei an onser Mëtt stin, zouzeruffen: Esou ass et richtig! Fest an trei zesumme, gené wéi démols, wéi mir alleguerten déif am Dréck soutzen!

Mir hun ons awer glaaf net beire gelooss, an hun daaper an trei, jo esouguer verbassen d'Verwierklechung vun desem schéine Monument virungedriwen. An daat trotz alle finanziellen Schwierigkeiten.

Wann et och einfach a senger Konzeption, an ganz sober an der Réalisation ass, esou verhënnert daat net, dat mir et net mat onsem, a wann och nach esou groussen Idéalismus bezügle können. Durfir riichten ech vun deser Plaz nach eng Kéier e vibranten Appell un Regierung, Gemeng an un all Leit, déi guddes Wölles sin, ons ze ennerstetzen.

Ech haat virdrun «Monument National» gesot. Fir waat?

Ma, dese «Mémorial» schléisst ouni Zweifel e Lach an der laanger Reih vun Monumenter, déi en rapport mat den Evénementer vun lëschte Krich opgeriicht si gin. Et gouv bis haut nach ként zu E'ren vun den «déportés civils et militaires». Mais net nemmen daat. Et stéht och nach op der bëschtmeiglechster Plaz. Jo, op der énzeg richtiger Plaz. Op der Plaz, wou de Misère vun dénen ugong, déne mir haut gedenken. Aus desen zwou Ursaachen kann et nemmen, jo, et muss en nationale Charakter hun. Mir hoffen, dat d'Autoritéiten an d'ganzt Letzeburger Vollék an dem Punkt mat ons d'accord sin.»

Die Enthüllung

Anschließend enthüllten die Herren Paul Simonis und Nicolas Rob das Denkmal. Während Fr. Marie-Rose Sauber, Mitglied der Neu-

JOAILLERIE - BIJOUTERIE - HORLOGERIE

LINK

Félix Hoffmann-Goedert

10, rue du Curé LUXEMBOURG

No 521

dorfer Musikgesellschaft, die «Sonnerie aux Morts» spielte, wurde die Trikolore entfernt und das Monument den Blicken der zahlreichen Teilnehmer preisgegeben.

André Frisch, Sekretär des Organisationskomitees, las alsdann laut und weithin hörbar den Text der am Monument angebrachten Schrifttafel.

«A la Mémoire de

2906 Enrôlés de Force, Jeunes Gens et Jeunes Filles des classes 1920 à 1927, tombés, fusillés, morts de privation ou portés disparus,

et de 65 Patriotes Déportés, Hommes et Femmes, morts en terre d'Exil.

C'est en ces Lieux

que, délaissés, avec pour seul appui nos compagnons d'infortune, nous avons pris le chemin du plus vil calvaire.

Unis dans la détresse

et fiers de notre espoir incorruptible, nous ne pouvons oublier ceux des nôtres qui ne connurent plus la joie du retour si longtemps attendu.

Passant, qui que tu sois,

souviens-toi des années tragiques 40 - 45 de l'occupation nazie. Honore le lourd tribut de cette Jeunesse sacrifiée et le martyr de Ceux qui tentèrent de lui porter secours.»

(Les chiffres indiqués sont des chiffres officiels, mais incomplets, hélas!)

André Frisch fuhr dann fort, und hielt die im Nachfolgenden wiedergegebene Ansprache.

«Hei sti mir elo virun deem Monument, daat scho laang hei misst stoen. Op deser Plaz, wou de Misär ugong fir 15-dausend Jongen a Meedercher, déi, verlooss vun der ganzer Welt, hirt Kräiz op de Bockel hu missten huelen, fir hir Familjen — an fir hirt Land virun der gréißter Katastroph ze retten. Op deser Plaz, wou d'Leed ugong fir 5-dausend Déportéiert — Män-

ner, Fraen a Kanner, déi an d'Oemsiedlung verschléft si gin, well ons Schergen si als Affer erausgefëscht haaten, fir d'Revolt am Land niddere ze schloen.

An esou sin 20-dausend Letzebuenger an d'Deportatioun gaangen, well et fir si keng aner Léisong gouf. Déi eng a Rußland oder Gott wéß wur, fir d'Lächer an der Front zouzestoppen, déi aner a Schléisien, a Polen, oder an d'Ostmark, fir als Sklaven ze schaffen, 3-dausend sin nët erëm komm. Si sin gefall als Schluechtvéi. Si goufen erschoss beim Iwerlaafen. Si goufen nach massacréiert — wéi onst Ländchen schons befreit wor. Si sin zu Tambow oder soss enzwousch an engem Russelager krepéiert, oder si sin nach haut vermësst. Si sin zu Leubus, Boberstein, Wartha, oder soss enzwousch am Osten vum «Großdeutschen Reich» zugronn gaangen.

Et soll haut kee kommen a saen, si wieren nët fir onst Land gestuerwen.

A wann haut een nach behaapte sollt, déi 15-dausend Jongen a Meedercher hätten deemols verstoppt kenne gin, oder si hätten no England eriwier geschléist kenne gin, deen ass entwéder en onverbesserlechen Utopist, oder ganz einfach e Ligener.

De Krich ass elo 30 Joër eriwier!!

Et sin elo genau 33 Jor hier, dat mir op deser Gare stongen, fir verschléeft ze gin, ouni Höllef, ouni Trouscht. Ganz eleng mat onse Compagnons de malheur.

An déi Wut, déi mir all an der Panz haaten, déi hu mir duerno am Zuch ofréagéiert, wann et och nët vill genotzt huet. Räder müssen rollen für den Sieg!! Kenn dir dee Sproch nach??

Mir sin awer wéinegstens erëm komm. A mir stin haut hei, fir daat Verspriechen anzeliéisen, daat mir deenen gin hun, déi nët méi enner ons sin. Deenen 3-dausend, déi enzwousch an der Friemt leien — an nët emol e Graw fonnt hun. An déi Dausenter, déi an deenen 30 Jor nom Krich un de Folgen vun hire Wonnen gestuerwe sin, oder déi hire grouse Misär nët iwerwanne konnten.

Si hun elo hire Monument National, hei op dëser historescher Plaatz, wou mir an Zukunft pilgere kënnen, a wou mir dann a Gedanken bei hinne kënnen sin. Wou mir un déi schrecklech Zäit zeréckdenke kënnen, déi mir demols matgemaach hun.

Hei steet en elo endlech, de Mémorial, dé mir opriichte wollten als Souvenir un ons Kommeroden a Frënn. Als Souvenir och un all déi, déi versicht hun ons ze hëllef. Leider villfach vergiewes!!!

Hei stét daat Monument, vun deem gesot ass gin, 30 Jor nom Krich, op esou enger gottverloosener Plaatz, wier ké Gedenkstén noutwendeg. Hei stét en trotzdem elo, ganz bescheiden, an einfach, aus Sténg zesumme gesaat, déi ons Land duerstellen :

- d'Lä aus Marteleng fir d'Eisléck,
 - den lernzer Steen fir d'Guttland,
 - déi rout Sténg an der Mauer fir d'Minettsgéigend,
 - an d'Waaken am Beton fir d'Muselgéigend.
- De Pad virdrunn ass aus dem Pavé, dé mir do op der Plaatz bei der Entrée vun der Gare erausgeholl hun, an iwert dem mir demols gaange sin, mat der énzeger Hoffnung ganz déif an onsem Härz, dat d'Fräihétssonn — dach baal, o baal — erëm iwer onst Ländchen blénke géif.

Ganz kuerz elo de Sënn vun der Haaptgrupp: Zwéi Bléck stin do. Si stellen déi duer, déi d'Chance haaten erëm ze kommen, an déi an oprichteger Trauer an Trei, hiner Doudéger gedenken. Vun dénen an den 30 Jor zenter dem Krich awer schons esou vill gestuerwe sin, duerfir och den zwéite Stén, den méi kléng ass. Dén drëtten Block läit um Carreau (an der franséischer Sprooch léist sech symbolesch soen: «ils sont restés sur le carreau»), dé Stén stellt all déi Doudeg duer. An déi 3 Kräizer sin symbolesch fir all déi, déi enzwousch an der Friémt leien, ouni Graw, an ouni Mol.

An do un der Fassad vun der Gare hängt nach emmer daat Schëld mat der Schrëft, déi mir gesinn hun, wa mir an den Zuch geklomm sin, an op onst Schicksal gwaart hun.

Mir vun der Sektioon Letzebuerg vun den Enrôlés de Force, mir haaten keng Rouh a keng Rascht, bis daat Monument op dëser Plaatz stong. Mir haaten keng Rouh, bis dat déi Strooss, wou mir demols gaange sin, bewaacht wéi Verbriécher, d'Maschinengewierer iwerall op ons gericht, mir haaten keng Rouh, bis dat si dé Numm haat, deen si vun haut un dréit: **Rue de la Déportation!!**

Mir woren ëmmer dovunner iwerzégt, dat dese verloosenen Eck an onser Staat fir ons Nokommen markéiert misst gin. Fir dat se nët vergiessen, wat an déne Joren — vun 1940 bis 1945 — an onsem Land geschitt ass. Si sollen dorun erënnert gin, dat hei an dësem verloosenen Eck fir ons dé grouse Misär ugong, a kën ons rette konnt, trotz dem spontane Streik, den d'fräi Welt a Staune versaart huet, trotz den

Doudesurtéler, déi ons all entsaat hun, trotz dem Affer vun all dénen Helden, déi fir ons an den Dout gaange sin, oder an d'Kazetter, oder an d'Déportatioun. Duerch hiren Dout an duerch hiren Affer ass onst schéint Letzebuerg Land nët ausradéiert gin!!

Duerch onst Affer awer och!!!

Ons Nokommen sollen awer och wëssen, dat mir hinnen daat Schecksäl nët wënschen, daat mir demols erfuer hun. Si hierersäits sollen awer versichen, ons ze verstoen!!! Si sollen begräifen, firwaat mir nët vergiesse kënnen, waat demols mat ons geschitt ass. An dann verstinn si vläicht och, firwaat et ons esou schwéier fällt, ze verzeien. Mir sin trotzdem derzou berét!!

Op dëser schwaarzer Plak, do un der schwaarzer Lä, kann jidderén, den hei laanscht kënnt, liesen wéi héich onst Affer wor.

Vun 100 Enrôlés de force sin méi ewéi 25 nët erëm komm.

Vun 100 Enrôlés de force sin der haut schons méi ewéi 50 dout. An trotzdem si mir berét, ze verzeien!! Hëlleft ons dach, em Gottes Wëllen!!!

A grad duerfir well mir, déi Jugend vun demols, esou déciméiert goufen, si mir berét, fir e neit Europa matzemaachen. A wann et nëmmen duerfir wier, fir dat et niemols méi Krich gétt, fir dat et niemols méi Kazetter gin!!!

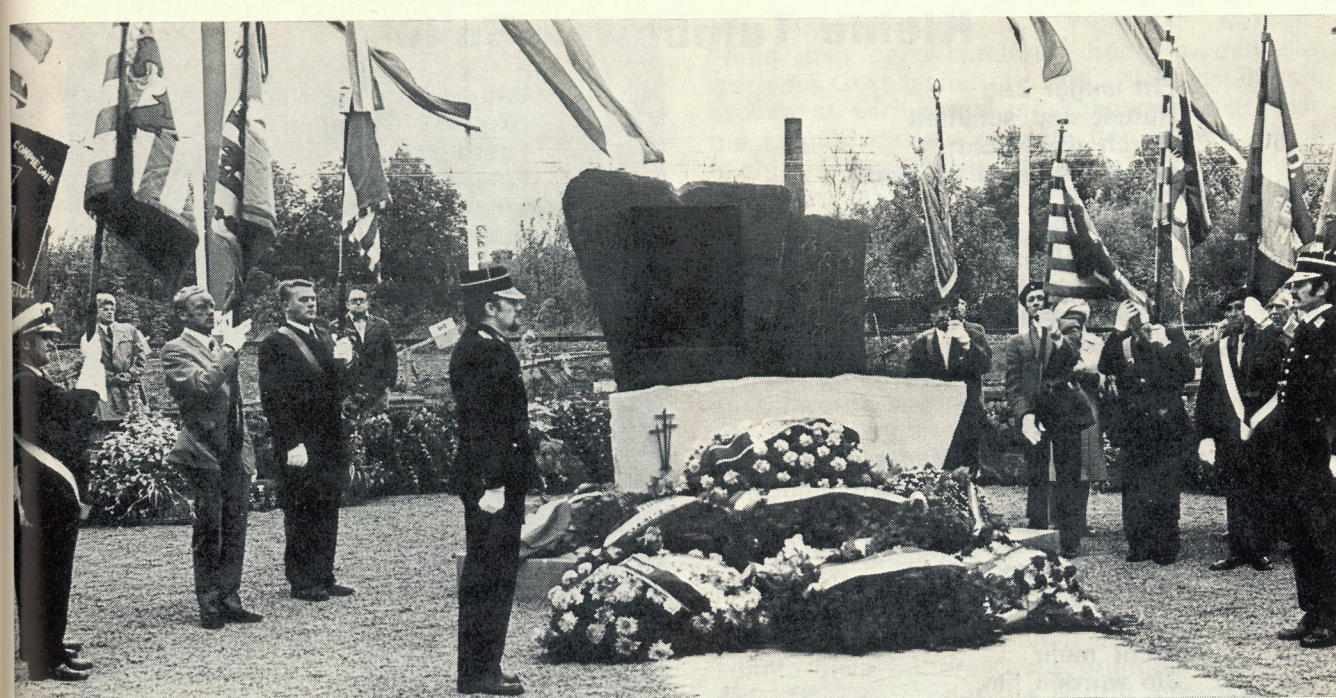
An duerfir och stét hei dëst Monument.»

Einsegnung des Monumentes

Sie wurde in Gemeinsamkeit vorgenommen durch den ehemaligen Kazettler Mgr. Jean Bernard, Vertreter des Hw. Herrn Bischofs, sowie durch Großrabbiner Dr. Emmanuel Bulz und Gaston Westphal, Seelsorger der protestantischen Gemeinde der Europäischen Gemeinschaft.

Im Anschluß an die religiöse Zeremonie wurden unter den Klängen eines Chorals von J. S. Bach Blumengebinde am Fuße des neuen Monumentes deponiert von der hauptstädtischen Sektion der Zwangsrekrutierten, der «Entente des Sociétés de Hollerich», der Association des Parents des Déportés Militaires Luxembourgeois», der Direktion der luxemburgischen

Eisenbahnverwaltung, der «Association des Enrôlés de Force, Victimes du Nazisme», der «Ligue Luxembourgeoise des Mutilés et Invalides de Guerre 1940-1945», der «Amicale des Anciens de Tambow», der «Amicale des P. W. du Camp de Compiègne», dem «Desch-Tennis, Hollerech» und dem Turnverein «Avenir-Hollerich».

Zum Abschluß dieser denkwürdigen Feier spielten die Hollericher und die Neudorfer Musikgesellschaften die Nationalhymne. Als

Ausklang

wurde um 18 Uhr im «Centre Culturel» von Hollerich der Ehrenwein kredenzt. Paul Kellen, Präsident der «Entente», bedankte sich bei allen, die auf irgendeine Art zur Errichtung des Natio-

nalen Denkmals der Deportation und zum Gelingen der Einweihungsfeier beigetragen haben. Demnächst wird das Gebäude des Bahnhofs Hollerich der Spitzhake zum Opfer fallen. Um es in der Erinnerung zu halten, so wie es seit Jahren dort steht, hat die Hollericher «Entente des Sociétés» eine «Mini-Taak» herausgebracht. Zum Preise von 280 Franken ist sie erhältlich.

P.S.: Gelegentlich der «Journée de Commémoration Nationale», am 19. Oktober 1975, legte eine Delegation des Vorstandes der hauptstädtischen Sektion der Zwangsrekrutierten, unter Führung deren Präsidentes, Kam. René Frascht, ein herrliches Blumengebinde vor dem «Monument National de la Déportation» nieder.

s. n.

Neijohrs-gratulatio'nen

Encourage'ert durch de schéinen Succès vun déne leschte Johren, hu mir beschloss och dest Johr erem Gratulatio'nslöschten am «Les Sacrifiés» ze publize'ren.

Et ass daat e Beweis vun Komeroodschaftsgéscht önnere den «Enrôlés» engerseits an hiere Frönn anerseits, eng Komeroodschaft op de'er ons Stärkt base'ert.

Et ass awer och eng gudd Geléenhét fir ons Solidarite't no baussen ze démonstréieren. Dir erspuert lech Mé an Zeit, wann der lech op eng vun déne Löschte setze losst, de' déne lokalen Komiteesmemberen zur Verfügung gestallt gu'wen. Da sitt Dir secher net vergiéß ze gin.

Et gét natirlech och, wann Dir 50 Frang op de Postscheck No 313 29 vun der Fédération des Victimes du Nazisme, Enrôlés de Force, Luxembourg, iwerweist. Schreiwit Ere Numm an Adress däitlech, w.i.g.

D'Redakzio'n